

TRAJANJE AUTORSKOG I SRODNIH PRAVA

Dimovska, Sabina

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, FACULTY OF LAW / Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:960855>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-18**

PRAVI
Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

PRAVNI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U RIJECI

Sabina Dimovska
TRAJANJE AUTORSKOG I SRODNIH PRAVA
(diplomski rad)

Rijeka, 2015.

PRAVNI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U RIJECI

Sabina Dimovska
TRAJANJE AUTORSKOG I SRODNIH PRAVA
(diplomski rad)

Student: Sabina Dimovska

Mentor: Doc. dr. sc. Ivana Kunda

Rijeka, 2015

SADRŽAJ

1. UVOD	2
2. RAZDOBLJE DO 1991. GODINE.....	4
2.1. Razdoblje prije Prvog svjetskog rata	4
2.2. Razdoblje između dva Svjetska rata	7
2.3. Razdoblje bivše Jugoslavije	8
3. RAZDOBLJE OD 1991. GODINE.....	16
3.1. Zakon o autorskom pravu iz 1991. godine.....	17
3.2. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu iz 1999. godine	20
3.3. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima iz 2003. godine	24
4. ZAKLJUČAK	29
5. POPIS KRATICA	32
6. POPIS LITERATURE	33

1. UVOD

Na samome početku ovog rada, valjalo bi istaknuti da je cilj cjelokupnog detaljnog istraživanja bio pomno popratiti sve faze, u razvoju trajanja autorskog i njemu srodnih prava, te pokušati ih što bolje približiti. To bi nam trebalo, uvelike, olakšati razumijevanje svih okolnosti koje su uzrok da je navedeni razvoj išao u baš tom, opisanom, smjeru i tolikim intenzitetom, i zaključivanje što, zapravo, možemo očekivati dalje, u budućnosti. Ono što je posebno zanimljivo je to da imamo veliki niz ključnih čimbenika koji su igrali ulogu u tom razvoju, a najvažniji od njih su društveni odnosi, koji s vremenom sve više napreduju, te neuobičajeno ubrzanje razvoja tehnologije, što je rezultiralo zaostajanjem pravne regulative u većini država. Naime, radi lakšeg tumačenja i preglednosti, rad je podijeljen na dvije podjednako važne cjeline, od kojih svaka predstavlja nezaobilazan segment u razvoju autorskog i srodnih prava.

U prvom poglavlju rada naglasak je stavljen na sam početak u razvoju trajanja autorskog prava. Doduše, njemu smo posvetili velik dio rada iz razloga što je, upravo, taj početak nužan kako bismo s razumijevanjem pratili porast značenja zaštite prava autora, od donošenja Zakona Kraljice Ane, tj. prvog zakona o autorskom pravu iz 1710. godine, sve do danas. U periodu prije Prvog svjetskog rata, mnoge su države donijele svoje zakone kojima su regulirale trajanje autorskog prava, no te su odredbe, uglavnom, bile neujednačene, te je, stoga, neophodno spomenuti Konvenciju o stvaranju međunarodne unije za zaštitu književnih i umjetničkih djela iz 1886. godine, koja je imala nekoliko važnih revizija i uvelike je pridonijela harmonizaciji autorskog prava, uopće. Nadalje, moramo naglasiti da je za vrijeme bivše Jugoslavije doneseno nekoliko zakona o zaštiti autorskog prava, a najznačajniji je onaj iz 1968. godine, koji je predviđao zaštitu autora za vrijeme života i 50 godina nakon njegove smrti. Također, od tog se trenutka počela pridavati i sve veća pažnja određenim srodnim pravima, iako su odredbe spomenutog Zakona za njih propisivale puno kraće trajanje u odnosu na prava autora.

U konačnici, sljedeće poglavlje posvećeno je razvoju autorskog i njemu srodnih prava u Hrvatskoj, od osamostaljenja sve do danas. Hrvatski autorskopравни poredak također je prošao kroz mnoge faze u razvoju, od kojih je svaka iduća rezultirala sve većom zaštitom prava autora i drugih srodnih prava. Kao primjer možemo navesti rok za zaštitu prava umjetnika izvođača, koji je prema prvom hrvatskom Zakonu, za snimljene izvedbe, zatim za izvedbe koje nisu snimljene te za emisije, bio 20 godina od proteka godine u kojoj su iste bile snimljene, izvedene ili emitirane, a danas, ta zaštita, pod određenim uvjetima, traje, čak, 70 godina od nastupanja pojedinih činjenica. S obzirom na činjenicu da je Republika Hrvatska članica Europske unije,

morali smo se osvrnuti i na to kako pojedini međunarodni višestranu ugovori te Direktive o harmonizaciji, odnosno trajanju autorskog i određenih srodnih prava, reguliraju ovo područje jer je, upravo, to ono što je odigralo ključnu ulogu u kreiranju našeg zakonodavstva.

2. RAZDOBLJE DO 1991. GODINE

O autorskom pravu, zapravo, možemo govoriti tek od Francuske građanske revolucije te ono spada u jednu od novijih grana prava. Naime, ono je u svome razvoju prošlo kroz mnogo različitih faza koje su rezultirale današnjim oblikom. Taj je povijesni razvoj bio nejednak i neujednačen u različitim zemljama, što je dovelo do razlika u pogledu samog trajanja autorskog prava, ali i svih ostalih segmenata te grane prava. Doduše, moramo naglasiti činjenicu da su važni čimbenici razvoja i stalnih izmjena zakonskih regulativa, vezanih uz autorska prava, bile tehnološke inovacije i društveni razvoj.

Cilj ovog poglavlja je obuhvatiti povijesni razvoj trajanja autorskog prava u periodu od samih početaka i prvih zakona pa sve do 1991. godine, kada Republika Hrvatska dobiva svoj hrvatski Zakon o autorskom pravu.¹ Kroz ovaj dio rada sustavno se pokušava analizirati poimanje trajanja zaštite autorskog prava za vrijeme prije i nakon dva Svjetska rata, a posebna se pozornost posvećuje razdoblju bivše Jugoslavije.

2.1. Razdoblje prije Prvog svjetskog rata

Prvim zakonom o autorskom pravu, uopće, uglavnom se smatra Zakon Kraljice Ane², donesen 1710. godine. Radi se o zakonu koji je priznavao autorima, već tiskanih knjiga, isključivo pravo tiskanja u trajanju od 21 godine, računajući od dana donošenja zakona. Što se tiče knjiga koje još nisu bile tiskane, trajanje prava određeno je na 14 godina od dana objave knjige uz mogućnost da se, u slučaju ako autor nadživi taj rok, trajanje prava autora produlji za daljnjih 14 godina. Naime, odredbe tog zakona odnosile su se isključivo na pravo izdavanja književnih djela. U pogledu prava na umnožavanje djela likovnih umjetnosti, donesen je, pak, poseban zakon 1734. godine (Engraving Copyright Act).³

U Francuskoj je 1791. godine donesen dekret o kazalištima, prema kojem je autorima zakonski priznato isključivo pravo javnog prikazivanja dramskih djela za života autora, a nakon smrti autora i njihovim nasljednicima u trajanju od 5 godina. Zatim je 1793. godine donesen dekret o vlasništvu autora, kojim se autorima tekstova, slikarima i skladateljima priznaje

¹ NN, br. 53/91. (dalje u tekstu: ZAP)

² Zakon kraljice Ane nije bio prvi zakon o copyrightu u Engleskoj, niti je bio zamišljen za dobrobit autora, već se radi o unutarnjem regulativnom statutu jedne djelatnosti uvedenom, između ostalog, da se spriječi nastavljanje monopola knjižničara (Izvor: Šporer, D., Status autora, Od pojave tiska do nastanka autorskih prava, AGM, Zagreb, 2010., str. 65.).

³ Henneberg, I., Autorsko pravo, Informator, Zagreb, 2001., str. 15. i 16.

isključivo pravo izdavanja, prodaje i distribucije djela za života, a njihovim nasljednicima još 10 godina nakon smrti autora.⁴

Prvi Zakon o autorskom pravu SAD-a donesen je 1790. godine po uzoru na, već spomenuti, prvi engleski zakon o autorskom pravu. Odnosio se na knjige, nacрте i zemljopisne karte, kojima je rok zaštite bio dva puta po 14 godina. Ono što je, također, važno napomenuti je to da je glazbenim djelima autorskoppravna zaštita u SAD pružena tek izmjenama zakona iz 1831. godine, potom, dramskim djelima 1856., a fotografskim tek 1856. godine.⁵

U 19. stoljeću većina europskih zemalja dobiva svoje prve zakone o autorskom pravu. Naime, u Engleskoj je zakonom iz 1814. godine priznavanje autorskog prava prošireno na djela kiparstva, a zakonom iz 1833. na izvedbe dramskih djela. Zatim, 1842. godine zaštita se proširuje na glazbena djela, a 1862. i na slike, crteže i fotografije. Tim je zakonima postepeno produljivano trajanje autorskog prava te je, u konačnici, zakonom iz 1942. produljeno na život autora i 7 godina nakon njegove smrti, odnosno na rok od 42 godine od prve objave djela.⁶

U Francuskoj je osobito važan zakon iz 1866. godine kojim su prava nasljednika autora produljena na 50 godina nakon smrti autora. Ovaj rok iznimno je značajan jer se održao u većini država, dugi niz godina, kao opći rok trajanja autorskih imovinskih prava, odnosno, po uzoru na taj zakon, mnoga zakonodavstva drugih zemalja usvojila su isti rok. U Rusiji se, kao prvi zakon o autorskom pravu, smatra zakon iz 1830. godine, kojim se štite književna djela u trajanju za života autora i 30 godina nakon njegove smrti. No, zakonom iz 1857. godine taj je rok produžen na 50 godina. U Pruskoj je, Zakonom o zaštiti vlasništva na znanstvenim i umjetničkim djelima iz 1837. godine, utvrđen rok zaštite od 30 godina nakon smrti autora. Zatim, u Austriji je prvi zakonski propis o autorskom pravu Carski patent o zaštiti književnog i umjetničkog vlasništva, usvojen 1846. godine. Jamčio je autoru pravo na korištenje djela za života, a nasljednicima 30 godina nakon njegove smrti, dok je po pitanju izvedbi glazbenih i dramskih djela rok bio 10 godina nakon smrti autora. Potom je uslijedio Ugarsko-hrvatski Zakon o autorskom pravu iz 1884. godine koji se primjenjivao na području tadašnje Hrvatske i Slavonije, te je jamčio zaštitu autorskih prava u trajanju od 50 godina nakon smrti autora, a za fotografije u trajanju od 5 godina nakon objave.⁷

Iz gore navedenih činjenica možemo zaključiti da su do kraja 19. stoljeća, u većini europskih zemalja, doneseni zakoni o autorskom pravu. Međutim, njima nisu jednako regulirani

⁴ Horvat, A., Živković, D.; Knjižnice i autorsko pravo, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2009., str. 17.

⁵ Vukmir, M., Utjecaj razvoja tehnologija na autorsko pravo i pravna priroda predmeta zaštite intelektualnog vlasništva, Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, Zagreb, 2001., vol. 2, str. 23.

⁶ Henneberg, I., op. cit., str. 18. i 19.

⁷ ibid., str. 19. i 20.

rokovi trajanja autorskog prava nakon smrti autora. Primjerice, švicarski zakon iz 1883. godine predvidio je za opći rok trajanja zaštite 30 godina. No, većina ostalih država predvidjela je, ipak, opći rok trajanja autorskih prava od 50 godina, kao što su npr.: Norveška (1876.), Švedska (1877.), Finska (1880.), Nizozemska (1881.) i Belgija (1886.). Iznimka je Španjolska koja je, zakonom iz 1879. godine, za opći rok zaštite propisala rok od, čak, 80 godina nakon smrti autora.⁸

Vremensko ograničenje autorskog prava, u to se vrijeme, prikazuje kao posljedica kompromisa između individualnog interesa autora i općeg, društvenog interesa. Istekom roka zaštite prava autora, ono je postajalo opće, društveno dobro, i kao takvo više nije uživalo autorskopravnu zaštitu, što znači da je bilo ograničeno u interesu društva. Protekom rokova zaštite gasilo se pravo autora i svatko se mogao slobodno koristiti njegovim djelom, bez davanja odobrenja te bez naknade autora. Naime, tada se smatralo da bi postojanje trajne zaštite autorskog djela predstavljalo ozbiljnu prepreku kulturnom razvoju društvene zajednice. Dakle, autorska prava su morala biti ograničena u korist društvene zajednice, a to se ograničenje prvenstveno ogledalo u vremenskom trajanju autorskog djela.⁹

Iz svega navedenog možemo zaključiti da je utvrđivanje trajanja roka zaštite autorskog prava predstavljalo teškoću, upravo, zbog sukoba interesa autora i njegovih nasljednika, odnosno nositelja autorskog prava, s jedne strane, i interesa društvene zajednice, s druge. Ono što je bilo nedvojbeno je to da se autor za vrijeme svog života mogao koristiti svojim djelom nesmetano, iz čega slijedi da djelo nije moglo postati opće dobro za života autora. Međutim, nije bila postignuta suglasnost po pitanju trajanja zaštite nakon smrti autora, kada se kao nositelji prava pojavljuju nasljednici. Uglavnom se nastojalo odrediti takav rok trajanja prava autora, nakon njegove smrti, kako bi njegovi najbliži srodnici mogli uživati ekonomske koristi iz rezultata njegovog stvaralaštva.¹⁰

Kraj 19. stoljeća obilježila je Konvencija o stvaranju međunarodne unije za zaštitu književnih i umjetničkih djela, potpisana na trećoj diplomatskoj konferenciji u Bernu 9. rujna 1886. godine, a stupila je na snagu 5. prosinca 1887. godine te dobila naziv Bernska konvencija za zaštitu književnih i umjetničkih djela¹¹. Prva velika revizija Bernske konvencije bila je 13. studenog 1908. godine i potpisan je tekst tzv. revidirane Bernske konvencije (Berlinski akt

⁸ *ibid.*, str. 20.

⁹ Spaić, V., *Teorija autorskog prava i autorsko pravo u SFRJ*, Sarajevo, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1969., str. 179. i 180.

¹⁰ *ibid.*, str. 180.

¹¹ Odluka o objavi mnogostranih međunarodnih ugovora kojih je RH stranka, temeljem notifikacija o sukcesiji, objavljena je u NN MU 12/93 i 3/99.

Bernske konvencije). Upravo je taj akt potaknuo donošenje britanskog zakona iz 1911. godine prema kojem copyright, osim prava umnožavanja, izvedbe, izdavanja, prijevoda i prilagodbe djela, obuhvaća i pravo izrade zvučne snimke, kinematografskog filma i drugog uređaja za mehaničku izvedbu djela. Prema tom zakonu opći rok trajanja autorskog prava bio je za života autora i 50 godina nakon njegove smrti.¹²

Veoma je važno napomenuti da je početkom 20. stoljeća došlo do nastanka novih vrsta prava kao što su pravo umjetnika izvođača, pravo proizvođača fonograma te pravo organizacije za radiodifuziju, koja su nazvana srodnim pravima.

2.2. Razdoblje između dva Svjetska rata

Nakon Prvog svjetskog rata u Jugoslaviji se pristupa ozbiljnim pripremama za donošenje jedinstvenog zakona o zaštiti autorskog prava te je već 1922. godine bio gotov prvi nacrt zakona, no nije bio usvojen jer nije odgovarao suvremenom shvaćanju autorskog prava, niti je bio u suglasnosti s načelima Bernske konvencije, o kojoj će više riječi biti malo kasnije. Nacrt jugoslavenskog zakona o autorskom pravu u svoje je vrijeme smatran kao najmoderniji te je konačno i donesen 26. prosinca 1929. godine, a stupio je na snagu 27. prosinca iste godine.¹³ Zakon je rađen po uzoru na tadašnja suvremena zakonodavstva o zaštiti autorskog prava te je, također, u većem dijelu, bio u suglasnosti sa propisima Bernske konvencije.¹⁴

Odredbe Berlinskog akta Bernske konvencije utjecale su na situaciju u Rusiji, iako ona nije pristupila Bernskoj konvenciji. Naime, razvoj autorskog prava započeo je donošenjem dekreta iz 1917., 1918. te 1919. godine. Konkretnije i potpunije normiranje autorskog prava započelo je odlukom iz 1925. godine o osnovama autorskog prava. Njome su autorima bila priznata pojedina isključiva imovinska prava, dok je pravo prijevoda bilo izostavljeno. Što se tiče trajanja prava autora, ona su bila ograničena na 25 godina od dana objave djela, no već 1928. godine autorsko pravo priznaje se i nasljednicima, i to, 15 godina nakon smrti autora.¹⁵

Iako Bernska konvencija, kao minimalni rok zaštite, predviđa trajanje autorskog prava za života autora i 50 godina nakon njegove smrti, ipak je postojala mogućnost produžavanja tih rokova. Naime, za vrijeme ratnih događanja, autori, odnosno nositelji autorskog prava, nisu bili u mogućnosti normalno iskorištavati svoja djela, uslijed čega su trpjeli veliku štetu. S ciljem

¹² Henneberg, I., op. cit., str. 22. i 23.

¹³ Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 304/29.

¹⁴ Spaić, V., op. cit., str. 28.

¹⁵ Henneberg, I., op. cit., str. 23.

određene naknade te štete, neka nacionalna zakonodavstva su, nakon dva Svjetska rata, produžila opći rok zaštite autorskih djela. Francuska je, među prvima, donijela Zakon 3. veljače 1919. godine kojim se produžuju rokovi zaštite djela za period od 2. kolovoza do kraja godine u kojoj će se potpisati ugovor o miru. Od ostalih država, moramo spomenuti Belgiju koja je 25. lipnja 1921. godine, Zakonom produžila rokove zaštite za 10 godina, potom, Mađarsku, koja je 31. prosinca iste godine, također, produžila rokove, ali za 8 godina. Nadalje, Austrija je, Zakonom iz 1933. godine produžila rok trajanja autorskog prava sa 30 na 50 godina nakon smrti autora. Jednaka je situacija bila i u Njemačkoj, koja je to učinila Zakonom iz 1934. godine.¹⁶

Za ovo razdoblje, prve polovice 20. stoljeća, specifične su dvije važne novine u zakonodavstvu o autorskom pravu. Poseban značaj ima sve veće zakonsko priznavanje autorskih moralnih prava u većini država kao što su npr.: Rumunjska (1923.), Italija (1925.), Poljska (1926.) i sl. Potom, u konačnici, dolazi i do unošenja zakonskih odredaba o srodnim pravima, što zasigurno predstavlja veliki napredak u razvoju ove grane prava.¹⁷

2.3. Razdoblje bivše Jugoslavije

Federativna Narodna Republika Jugoslavija donosi Zakon o zaštiti autorskog prava, kao rezultat izvršenih promjena u društveno-ekonomskim odnosima, 25. svibnja 1946. godine.¹⁸ U to vrijeme Jugoslavija nije bila članica Bernske unije te je, stoga, razumljivo da je i Zakon uvelike odstupao od Bernske konvencije. Doduše, Zakon iz 1946. godine uvelike je ograničavao imovinska prava autora i njihovih nasljednika. Autorska prava trajala su za života autora, a nakon njegove smrti trajanje je ograničeno na život točno definiranih nasljednika, uz iznimku supruge koja bi ponovnom udajom izgubila prava te unučadi koja su ih mogla uživati do navršene 25 godine života.¹⁹ Nakon isteka navedenih rokova, u korist autora ili, pak, njegovih srodnika, to je pravo prelazilo na državu i trajalo je neograničeno. Za taj je Zakon još specifično da je predviđao dva režima u odnosu na pravo prevođenja. Prvi je, opći režim, predviđen u čl. 29. Zakona, koji daje ovlaštenja autoru, odnosno nositelju autorskog prava, za odobrenje prijevoda djela na strani jezik. Ovo pravo autora traje jednako kao i rok zaštite autorskog prava, sve dok djelo u smislu zakona nije postalo slobodno, te za to odobrenje autor

¹⁶ *ibid.*, str. 181. i 185.

¹⁷ Henneberg, I., *op. cit.*, str. 24.

¹⁸ Službeni list FNRJ, br. 45/46.

¹⁹ Velagić, Z., Hocensk, I., Autorstvo u hrvatskim zakonima o autorskom pravu od 1846. do 2007. godine, *Libellarium*, vol. 7, br. 2, 2014., dostupno na: http://ozk.unizd.hr/libellarium/index.php/libellarium/rt/printerFriendly/204/2_75 (14.05.2015.), str. 9.

ima pravo na naknadu. Drugi je poseban režim, predviđen u čl. 52. Zakona, koji daje mogućnost prijevoda djela i bez dozvole autora. Jugoslavija je pristupila Bernskoj konvenciji, 23. lipnja 1951. godine²⁰, no u pogledu isključivog prava autora, na prevođenje njegovog djela na jezike naroda Jugoslavije, i dalje je vrijedio članak 5. Bernske konvencije po Pariškom aktu od 1896. godine, prema kojem to pravo prijevoda traje samo 10 godina od službene objave autorskog djela. Time se, doduše, izbjegla primjena članka 8. Briselskog akta te Konvencije iz 26. lipnja 1948. godine, prema kojem pravo prijevoda traje za života autora i još 50 godina nakon njegove smrti. Stoga, ukoliko strani autor u roku od 10 godina nakon prve objave ne bi preveo svoje djelo na nacionalne jezike Jugoslavije, ili za to dao odobrenje, djelo se moglo prevesti i objaviti i bez njegove dozvole, ali uz plaćanje odgovarajuće naknade. Ova se iznimka, dakle, odnosila isključivo na prijevode na jezike naroda Jugoslavije.²¹

Nakon pristupanja Bernskoj konvenciji, taj je Zakon došao u sukob sa načelima sadržanim u Konvenciji. Naime, Bernska konvencija jamči autorima minimalnu međunarodnu zaštitu, no ako nacionalna zakonodavstva ne predviđaju taj minimum, tada će se na inozemne autore primjenjivati izravno propisi same Konvencije, čime se strani državljani stavljaju u povoljniji položaj nego domaći. Stoga su se od 1954. godine počele vršiti pripreme za donošenje novog zakona o autorskom pravu. Ubrzo potom izrađena su tri prednacrtta novog zakona, od kojih je posljednji izrađen 1956. godine te, u konačnici, i usvojen 10. srpnja 1957. godine.²² Taj je Zakon potpuno napustio prošli sistem te predstavlja veliki napredak po pitanju zaštite intelektualnog vlasništva u odnosu na prijašnji Zakon. Napuštanje instituta „*domaine public payant*“²³, koji je karakterizirao dotadašnji Zakon o zaštiti autorskog prava, bilo je veliki poticaj za stvaranje što kvalitetnijih intelektualnih djela. Također, važno je naglasiti da su odredbe ovoga Zakona bile u suglasnosti s Bernskom konvencijom, te je nacionalno zakonodavstvo bilo usklađeno sa međunarodnim obvezama države.²⁴

I u ostalim europskim državama doneseni su brojni zakoni o autorskom pravu. U Švicarskoj je, Zakonom iz 1955. godine, rok zaštite produžen sa 30 na 50 godina nakon smrti autora, dok je npr. u Poljskoj trajanje autorskog prava bilo još ograničeno na 20 godina. Nadalje, u Velikoj Britaniji je, 1956. godine, donesen novi zakon o autorskom pravu. Za taj je zakon karakteristično da je zadržao odredbu o trajanju imovinskih prava autora od 50 godina nakon

²⁰ Službeni vjesnik Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ, br. 13/51.

²¹ Spaić, V., op. cit., str. 29. i 35.

²² Službeni list FNRJ br. 36/57.

²³ Prema ovom principu, po isteku rokova zaštite, kao nosioc autorskih prava, pojavljuje se država. (Izvor: Spaić, V., Teorija autorskog prava i autorsko pravo u SFRJ, Sarajevo, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1969., str. 33.)

²⁴ *ibid.*, str. 30.

smrti autora. Zatim, u Francuskoj je 21. rujna 1951. godine donesen Zakon kojim su rokovi zaštite prava autora produženi za period od 3. rujna 1939. godine do 1. siječnja 1948. godine, za sva djela koja su objavljena prije ovog datuma, a nisu postala opće dobro 13. kolovoza 1941. godine. Nakon toga donosi Zakon o književnom i umjetničkom vlasništvu 1957. godine, prema kojem imovinska prava autora traju za života autora i 50 godina nakon njegove smrti, dok moralna prava traju neograničeno. Njime su kodificirani propisi o autorskom pravu te ukinuti svi propisi iz 1971. godine, ali i oni kasniji. Italija, 20. srpnja 1945. godine, također, Zakonom produžuje rokove zaštite, i to, na 6 godina za sva djela talijanskih državljana koja su objavljena, ali nisu postala opće dobro 17. kolovoza 1945. godine. Nadalje, Austrija 8. srpnja 1953. godine, Zakonom, produžuje rokove zaštite za sva djela objavljena prije 1. siječnja 1949. godine i čiji zastarni rok nije protekao do stupanja na snagu novog Zakona, te 4. studenog 1955. godine Norveška, za 6 godina za djela čiji su autori umrli prije te godine, a njihov rok zaštite nije prestao u trenutku stupanja na snagu Zakona.²⁵

U Saveznoj Republici Njemačkoj 1965. godine donesen je novi zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, kojim se opći rok trajanja autorskim imovinskih prava produljuje sa 50 na 70 godina nakon smrti autora. Još je važno istaknuti, građanski zakonik Ruske Sovjetske Federativne Socijalističke Republike iz 1964. godine, koji je ograničio trajanje autorskih prava na 15 godina nakon smrti autora, računajući od 1. siječnja one godine u kojoj je autor umro, a ukoliko nije imao nasljednika, autorsko pravo je prestajalo. No, nakon pristupanja SSSR-a Univerzalnoj Konvenciji od autorskom pravu 1973. godine, donesen je novi zakon 1976. godine, kojim se taj rok produljuje na 25 godina nakon smrti autora.²⁶

Ovo produžavanje rokova prema nacionalnim zakonodavstvima odnosilo se kako na autore tako i na njihove nasljednike te ostale nositelje autorskog prava. Međutim, ono je zbog ratnih okolnosti i događanja bilo iznimka te nije imalo opći karakter. Važno je naglasiti da se ovo produženje nije odnosilo na inozemne autore na osnovi faktičnog reciprociteta, već je bilo potrebno utvrđenje istog bilateralnim diplomatskim ugovorima.²⁷

Nakon Drugog svjetskog rata zaključeno je nekoliko bilateralnih ugovora koji su regulirali produženje rokova zaštite autorskih djela uslijed ratnih događanja. Stoga je 27. prosinca 1951. godine, na osnovi sporazuma između Francuske i Italije, produžen rok zaštite za 6 godina, za djela francuskih državljana koja nisu postala opće dobro u Italiji 17. kolovoza 1945. godine. Na osnovi reciprociteta, iste povlastice uživala su i djela talijanskih državljana u

²⁵ *ibid.*, str. 185.

²⁶ Henneberg, I., *op. cit.*, str. 24. i 25.

²⁷ Spaić, V., *op. cit.*, str. 185.

Francuskoj koja nisu postala opće dobro 13. kolovoza 1941. godine. Gotovo isti sporazum Francuska je zaključila i sa Norveškom, 20. studenog 1956. godine.²⁸

Između Jugoslavije i Italije zaključen je, 23. prosinca 1950. godine, sporazum o režimu zaštite literarnih i umjetničkih prava svojine te je isti odobren rješenjem Koordinacijskog odbora Saveznog izvršnog vijeća 7. veljače 1956. godine. Ovaj sporazum je prvi koji je zaključen s ciljem izvršenja Ugovora o miru između saveznika i Italije, 10. veljače 1947. godine. Njime je produžen rok zaštite za djela državljana Jugoslavije u Italiji za 6 godina, pod uvjetom reciprociteta. Međutim, Jugoslavija nije poduzela nikakve mjere za produženje rokova zaštite u unutarnjem zakonodavstvu jer stari Zakon o zaštiti autorskog prava iz 1946. godine, koji je tada bio na snazi, nije određivao maksimalan rok trajanja autorskog prava.²⁹

Većina država predviđjela je posebne rokove za zaštitu fotografskih djela, a poneke i za zaštitu kinematografskih djela, a vrlo mali broj njih za zaštitu fonograma (npr. Austrija, Tajland). Mnoge od njih uvele su posebne rokove za zaštitu prijevoda (npr. Kina, Španjolska).

U tijeku priprema za reviziju Bernske konvencije za zaštitu književnih i umjetničkih djela, predložene su mnogobrojne izmjene koje povećavaju razinu zaštite autorskih djela na međunarodnoj razini. Te izmjene je, uglavnom, usvojila Diplomatska konferencija za reviziju Bernske konvencije, održana u Stockholmu, od 11. lipnja do 14. srpnja 1967. godine. Važno je istaknuti da je u to vrijeme Jugoslavija bila članica Bernske unije te je potpisala Stockholmski akt Bernske konvencije.³⁰ Ne treba zanemariti ni to da su se društveni odnosi počeli tako snažno razvijati da je većina odredbi Zakona o autorskom pravu zastarjela, zatim da su počela snažno jačati određena prava autora te, u konačnici, da su neke odredbe Zakona postale nesuglasne s ustavnim načelima. Uzevši u obzir sve to, pojavila se potreba za pristupanjem temeljitoj reviziji Zakona o autorskom pravu.³¹

U to je vrijeme Savezna skupština dala naređenje Međuodborskoj komisiji Prosvjetno-kulturnog i Saveznog vijeća da izradi prijedlog novog zakona. Komisija je, nakon jednogodišnjeg rada, izradila Prijedlog zakona o autorskom pravu, koji je usvojen od strane Savezne skupštine na sjednici Saveznog vijeća 19. srpnja te na sjednici Prosvjetno-kulturnog vijeća 17. srpnja, a objavljen je u Službenom listu SFRJ 24. srpnja 1968. godine.³² Prema tom Zakonu imovinska prava autora trajala su za života autora i 50 godina nakon njegove smrti, a moralna prava autora trajala su i nakon prestanka imovinskih te prelazila na njegove najbliže

²⁸ *ibid.*, str. 186.

²⁹ *loc. cit.*

³⁰ SL SFRJ, Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, br. 31/72.

³¹ Spaić, V., *op. cit.*, str. 31. i 32.

³² SL SFRJ br. 30/68.

srodnike, tako da je ono, praktički, bilo neograničenog trajanja. Ono što je posebice važno naglasiti je to da se među pitanjima, koja se pojavljuju u novom Zakonu, velika pažnja poklanja onima koja se tiču kinematografskog djela. Među tim problemima, ističu se posebice: problem autora kinematografskog djela, njihov odnos spram filmskog producenta, položaj skladatelja filmske glazbe te odnos kinematografskog djela prema televiziji.³³

Što se tiče tih, drugih autorskih prava, prema Zakonu iz 1968., ona nisu trajala do kraja života autora. Tako su, npr. autorska prava povodom fotografskih i kinematografskih djela, ukoliko su imala karakter fotografskih djela, kao i za djela primijenjene umjetnosti trajala 25 godina. No, između njih je postojala razlika u računanju rokova. Kod kinematografskog djela, koje je imalo karakter fotografskog djela, rok se računao od dana kada je djelo završeno, a kod fotografskog djela i djela koje je proizvedeno sličnim postupkom, kao i kod djela primijenjene umjetnosti, od dana objave djela. Međutim, svi su rokovi počinjali teći od 1. siječnja one godine koja je dolazila nakon smrti autora, odnosno nakon objave djela.³⁴

Bernska konvencija imperativno, u to vrijeme, kao minimalni rok zaštite djela, određuje 50 godina post mortem auctoris, koji je obvezivao sve države članice Unije. No, bila je predviđena i mogućnost da svaka država članica Unije svojim nacionalnim zakonima propiše trajanje autorskog prava i preko 50 godina. U takvom slučaju Konvencija je odredila da će trajanje zaštite biti uređeno zakonom države u kojoj se zaštita traži. Međutim, ukoliko zakonodavstvo te države nije drugačije propisivalo, nije se mogao nadmašiti rok zaštite utvrđen u državi porijekla djela.³⁵

Rok od 50 godina nakon smrti autora računao se od 1. siječnja one godine koja je dolazila neposredno nakon autorove smrti. Međutim, kod djela stvorenih u suradnji (koautorsko djelo, kolektivno djelo, zbornik i sl.), trajanje autorskog prava računalo se od smrti suradnika koji je posljednji umro. Ukoliko je netko od suradnika radio anonimno ili pod pseudonimom, trajanje autorskog prava računalo se od smrti posljednjeg poznatog suradnika. Što se tiče isteka roka zaštite na zborniku, kao djelu u cjelini, nisu prestajala autorska prava na pojedinačnim priložima, ako su njihovi autori još bili živi, odnosno ako nije protekao rok zaštite nakon njihove smrti.³⁶

³³ Spaić, V., op. cit., str. 32.

³⁴ *ibid.*, str. 182.

³⁵ Npr., autorska djela državljana SFRJ uživala su u Španjolskoj isti zaštitni rok od 50 godina, iako je Zakon u Španjolskoj za rok zaštite propisivao 80 godina. (Izvor: Spaić, V., Teorija autorskog prava i autorsko pravo u SFRJ, Sarajevo, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1969., str. 182.)

³⁶ *ibid.*, str. 183.

Bernska konvencija je u određenim slučajevima odstupala od općeg roka zaštite autorskog djela. Tako su anonimna i pseudonimna djela uživala jednaku zaštitu u svim državama članicama Unije. Naime, samo ova djela nisu uživala zaštitu za života autora i 50 godina nakon njegove smrti, kao što je to bilo predviđeno za ostala djela, već je rok za zaštitu bio 50 godina od dana objave. U ovom slučaju postojala je iznimka u situaciji kada je identitet autora bio poznat te kada je autor, uz pseudonim, sam otkrio svoj pravi identitet. Ukoliko, oko uzetog pseudonima, nije bilo nikakve sumnje u pogledu identiteta autora, rok zaštite bio je istog trajanja kao da je djelo objavljeno s njegovim imenom. Ako bi, pak, autori ovakvih djela otkrili svoj identitet u roku od 50 godina od objave djela, također, se primjenjivao opći rok zaštite (50 godina nakon smrti autora). Kada se radi o djelima koja su se objavljivala nakon smrti autora, ako je isti bio poznat, rok zaštite prava trajao je, također, do isteka 50 godina nakon smrti autora. Ovo pravilo odnosilo se, posebice, i na koautore i prevoditelje.³⁷

Kada je riječ o trajanju zaštite za fotografska djela i djela primijenjene umjetnosti, ukoliko se radi o umjetničkim djelima, njihovo određivanje bilo je ostavljeno zakonodavstvima zemalja Unije, no, ono nije moglo biti kraće od 25 godina od dana realizacije tog djela. U pogledu kinematografskog djela, države članice imale su pravo predvidjeti da trajanje zaštite istekne 50 godina od dana kad je djelo, uz pristanak autora, stavljeno na raspolaganje javnosti, odnosno od dana ostvarenja djela.³⁸ Ako bi se kao nositelj autorskog imovinskog prava pojavila pravna osoba, tada bi autorsko pravo prestajalo 50 godina nakon objave djela.³⁹

U slučaju kada se za početak roka zaštite uzimao dan objave djela, pojavilo se pitanje računanja rokova kod djela koja se izdaju u dijelovima, odnosno svescima. U toj situaciji rok se počinjao računati od dana objave posljednjeg dijela ili posljednjeg sveska autorskog djela. Dakle, nije bila relevantna oznaka godine na djelu kao vrijeme izdavanja, već kada je djelo faktički bilo objavljeno.⁴⁰

Kako je Jugoslavija ratificirala Univerzalnu konvenciju o autorskom pravu iz 1952. godine, novi Zakon uvodi i treći posebni režim u pogledu prava prijevoda. Naime, po pitanju prava autora na prevođenje svog djela, Univerzalna konvencija odstupa od Bernske konvencije jer predviđa da, ukoliko autor, u roku od 7 godina od prve objave djela, to djelo nije preveo, odnosno dao odobrenje za prijevod na nacionalni jezik neke ugovorne države, svaki državljanin te države može, uz ispunjenje određenih formalnosti, to djelo prevesti bez odobrenja autora.

³⁷ *ibid.*, str. 182.

³⁸ Gliha, I., *Autorsko pravo – zbirka propisa*, Informator, Zagreb, 2000., str. 199. (Bernska konvencija za zaštitu književnih i umjetničkih djela, članak 7. st. 2. i 4.)

³⁹ Spaić, V., *op. cit.*, str. 183.

⁴⁰ *ibid.*, str. 184.

Autor i dalje ima pravo na odgovarajuću naknadu. Ovaj režim vrijedi samo u odnosu na djela čiji je autor državljanin neke od država članica Univerzalne konvencije, pod uvjetom da ta država nije istovremeno i članica Bernske konvencije. Novi je Zakon usavršio i pitanje autorskog djela stvorenog u radnom odnosu te, općenito, cijeli ovaj institut, koji obiluje nizom specifičnosti, i, u konačnici, ga doveo u suglasnost sa novonastalim društvenim odnosima u državi. Sve ove iznesene novine samo su jedan dio reformi autorskog prava u SFRJ-u, te uvod u sve veću pravnu zaštitu cjelokupnog intelektualnog stvaralaštva.⁴¹

Države članice Bernske unije koje su vezane Rimskim aktom Bernske konvencije mogle su u svojim nacionalnim zakonodavstvima zadržati kraći rok zaštite nego što to predviđa Stockholmski akt, ukoliko su ti kraći rokovi postojali u zakonodavstvima tih država 14. srpnja 1967. godine, kada je donijet Stockholmski akt. To se, primjerice, odnosilo na Poljsku, Rumunjsku, Japan i ostale.⁴²

Svjetska (Univerzalna) konvencija određuje za minimalno trajanje autorskog prava period koji obuhvaća život autora i 25 godina nakon njegove smrti.⁴³ Na XVIII kongresu Međunarodne konfederacije društva autora i kompozitora (CISAC) 1954. godine u Bergenu (Norveška), tendencija za produženjem trajanja autorskog prava došla je do punog izražaja u rezoluciji, kojom se traži produženje roka zaštite za autorska djela. Naime, išlo se za time da se usvoji zaštitni rok španjolskog Zakona, tj. 80 godina nakon smrti autora. S druge strane, u Povelji autorskog prava, koju je donijela Međunarodna konfederacija društva autora i kompozitora na XIX kongresu u Hamburgu 1956. godine, traži se da nacionalna zakonodavstva potvrde neograničenost trajanja moralnog prava autora, a nakon smrti autora vršenje tog prava trebalo je povjeriti njegovim zakonskim nasljednicima ili službeno kvalificiranim ustanovama. Prema, već navedenoj, Povelji trajanje zaštite autorskog djela nakon smrti autora moralo je biti što je moguće duže.⁴⁴

Nadalje, važno je naglasiti da Rimski konvencija, iz 1961. godine, predstavlja prvi višestrani međunarodni ugovor o pravima srodnim autorskom te da se može primijeniti samo pod uvjetom da u državi ugovornici postoji zakonodavstvo o zaštiti izvedbe umjetnika izvođača, fonograma te emisija organizacija za radiodifuziju.⁴⁵ Konvencija je, u članku 14., odredila, za trajanje zaštite, rok koji ne može biti kraći od 20 godina od kraja godine fiksacije

⁴¹ *ibid.*, str. 36.

⁴² *ibid.*, str. 184.

⁴³ Gliha, I., *op. cit.*, str. 269. (Univerzalna konvencija o autorskom pravu, članak 4., st. 2.(a))

⁴⁴ Spaić, V., str. 183.

⁴⁵ *ibid.*, 63. i 64.

fonograma i izvedbi sadržanih na njima, odnosno od kraja godine kada je izvedena izvedba koja nije snimljena, te glede emitiranja od kraja godine u kojoj je došlo do emisije.⁴⁶

Kada se radi o pravima srodnim autorskom, nezaobilazno je spomenuti Fonogramsku konvenciju, potpisanu 29. listopada 1971. godine, u Ženevi. Do njenog potpisivanja došlo je zbog sve većeg broja neodobrenih umnožavanja fonograma i za nju je specifično da daje širu zaštitu proizvođačima fonograma od one koju predviđa Rimska konvencija. Dakle, osim zaštite od neodobrenog umnožavanja fonograma, Fonogramska konvencija obvezuje države ugovornice da štite proizvođače fonograma i od uvoza takvih kopija, kada su proizvodnja odnosno uvoz namijenjeni stavljanju na raspolaganje javnosti, ali i od samog stavljanja na raspolaganje javnosti.⁴⁷ Što se tiče trajanja zaštite, u članku 4. Konvencije, imamo odredbu koja propisuje da je to predmet domaćeg prava svake države ugovornice, a ukoliko domaće pravo propisuje određeno trajanje zaštite, taj rok ne smije biti kraći od 20 godina od kraja godine u kojoj su zvukovi sadržani u fonogramu prvi put fiksirani, odnosno od kraja godine u kojoj je fonogram prvi puta izdan, kao što to predviđa i Rimska konvencija.⁴⁸

U SAD-u je, također, došlo do određenih izmjena u području autorskog prava. Naime, u pogledu djela stvorenih od 1. siječnja 1978. godine, autorsko pravo ne traje više 28 godina od dana objave djela, uz mogućnost produljenja tog roka u jednakom trajanju, već za života autora i 50 godina nakon njegove smrti.⁴⁹

Kraj 20. stoljeća posebno je obilježila pojava novih tehničkih postupaka umnožavanja teksta, zvuka i slike, što je izvan kontrole autora, odnosno drugih nositelja autorskog prava, zatim masovna pojava piratstva te novi postupci priopćavanja autorskih djela javnosti kao što su kabelska distribucija i satelitska televizija. To je sve dovelo do potrebe za novim izmjenama u zakonodavstvu te su, stoga, i doneseni brojni zakoni kao npr. francuski zakon iz 1985. godine o autorskim pravima i pravima umjetnika izvođača, proizvođača fonograma i videograma i poduzeća za audiovizualno priopćavanje. Tim je zakonom ujedno i produljeno trajanje imovinskih prava autora na 70 godina nakon njegove smrti, ali samo u pogledu glazbenih djela. Veliku pozornost moramo obratiti i na pitanje pravne zaštite računalnih programa koje se javlja zbog sve veće uporabe računala u mnogim djelatnostima, stoga su 80-tih godina doneseni brojni zakonski propisi i za to područje. Kao primjer možemo navesti Zakon o zaštiti maske mikročipova poluvodiča, donesen 1984. godine u SAD-u.⁵⁰

⁴⁶ Gliha, I., op. cit., str. 331. (čl. 14. Rimske konvencije)

⁴⁷ Henneberg, I., op. cit., str. 66.

⁴⁸ Gliha, I., op. cit., str. 353. (čl. 4. Fonogramske konvencije)

⁴⁹ Henneberg, I., op. cit., str. 26.

⁵⁰ loc. cit.

3. RAZDOBLJE OD 1991. GODINE

U ovom dijelu rada pozornost ćemo posvetiti hrvatskim zakonima o autorskom pravu te postepeno pratiti sam razvoj trajanja prava autora, ali i njemu srodnih prava, od usvajanja prvog hrvatskog zakona iz 1991. godine, pa sve do donošenja Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima iz 2003. godine⁵¹, koji je imao nekoliko izmjena i dopuna.

Ovo poglavlje obrađivat ćemo kroz tri važna koraka u razvoju autorskog prava u Hrvatskoj. Prvi veliki korak predstavlja, kako smo već i ranije istaknuli, donošenje prvog Zakona o autorskom pravu, 8. listopada 1991. godine. Naime, 18. lipnja 1993. godine donesen je i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu⁵², no po pitanju trajanja prava autora, odnosno prava umjetnika izvođača, nije došlo do pretjeranih promjena. Sljedeći važan pomak označava Novela Zakona o autorskom pravu iz 1999. godine⁵³, tj. pročišćeni tekst, više od dvadeset godina starog, Zakona o autorskom pravu. Te su izmjene rezultirale mnogim novinama u hrvatskom autorskopravnom poretku, a najvažnije od njih su uvođenje posebnih zakonskih odredbi za pravo proizvođača fonograma i pravo organizacija za radiodifuziju, te produljenje trajanja autorskih imovinskih prava i prava umjetnika izvođača. I, konačno, posebnu pažnju obratit ćemo na donošenje Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima iz 2003. godine, koji po prvi put detaljno uređuje srodna prava autorskom, sa svim njegovim kasnijim izmjenama i dopunama, od kojih, u našem slučaju, najznačajniju ulogu igra Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima iz 2013. godine⁵⁴.

Kako je korištenje mnogih autorskih, ali i srodnih, djela počelo prelaziti granice države u kojoj su nastala, došlo je do potrebe za osiguravanjem zaštite tih djela od neovlaštenog korištenja izvan granica teritorija u kojem uživaju zaštitu, a kao instrumenti osiguranja te zaštite, prvenstveno, su se počeli koristiti međunarodni ugovori.⁵⁵ Republika Hrvatska, osim što je članica Bernske unije, također je i članica svih važnih međunarodnih akata kojima se uređuje autorsko i njemu srodna prava, a to su primjerice: Univerzalna konvencija o autorskom pravu⁵⁶, Međunarodna konvencija za zaštitu umjetnika izvođača, proizvođača fonograma i organizacija za radiodifuziju (Rimska konvencija)⁵⁷, Konvencija za zaštitu proizvođača

⁵¹ NN, br. 167/03. (dalje u tekstu: ZAPSP)

⁵² NN, br. 58/93.

⁵³ NN, br. 9/99. od 1. veljače 1999. (pročišćeni tekst), 76/99. od 19. srpnja 1999. i 127/99 od 29. studenog 1999. (ispravak).

⁵⁴ NN, br. 141/13.

⁵⁵ Henneberg, I., op. cit., str. 45.

⁵⁶ Odluka o objavi mnogostranih međunarodnih ugovora kojih je RH stranka na temelju notifikacija o sukcesiji objavljena je u NN MU 12/93 i 3/99.

⁵⁷ NN MU 12/99.

fonograma od neodobrenog umnožavanja njihovih fonograma (Fonogramska konvencija)⁵⁸, zatim, Ugovor o autorskom pravu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WCT)⁵⁹, Ugovor o izvedbama i fonogramima Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WPPT)⁶⁰ i sl. Uz sve ove višestrane međunarodne ugovore, pozornost moramo skrenuti i na Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (TRIPs), koji je nastao u okviru Svjetske trgovinske organizacije (WTO) te, ukratko rečeno, predstavlja temelj unifikacije prava intelektualnog vlasništva.⁶¹

Zakonodavna djelatnost Europske unije u segmentu autorskog i srodnih prava usmjerena je na harmoniziranje određenih dijelova autorskopравnih poredaka država članica, što se čini putem direktiva, kojima se postiže djelomična kodifikacija autorskog i srodnih prava u državama članicama.⁶² Naime, u području autorskog i srodnih prava donesen je velik broj direktiva, no, mi ćemo detaljnije obratiti pozornost na one usko vezane uz trajanje autorskog i srodnih prava. Riječ je o: Direktivi 93/98/EEC o harmonizaciji trajanja zaštite autorskog prava i određenih srodnih prava od 29.10.1993.⁶³, zatim, Direktivi Europskog parlamenta i Vijeća 2006/116/EZ od 12. prosinca 2006. o trajanju zaštite autorskog i određenih srodnih prava⁶⁴, te Direktivi 2011/77/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 27. rujna 2011. o izmjeni Direktive 2006/116/EZ o trajanju zaštite autorskog prava i određenih srodnih prava⁶⁵.

3.1. Zakon o autorskom pravu iz 1991. godine

Naime, kako smo u ranijim poglavljima detaljno pojasnili, još u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, donesen je Zakon o autorskom pravu, i to, 20. srpnja 1968. godine. Nakon toga je, 30. ožujka 1978., donesen novi Zakon o autorskom pravu⁶⁶, koji je kasnije mijenjan i dopunjavao zakonom iz 1986.⁶⁷ te zakonom iz 1990. godine⁶⁸ kojim je uvedena zaštita računalnih programa i dodan novi dio koji se odnosi na prava umjetnika izvođača. Važno je istaknuti da je Zakonom o preuzimanju saveznih zakona iz oblasti prosvjete

⁵⁸ NN MU 12/99.

⁵⁹ NN MU 6/00., stupio na snagu 6. ožujka 2002.

⁶⁰ NN MU 6/00.

⁶¹ Matanovac, R., Gliha, I., *Novela Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima iz 2007. godine, Prilagodba hrvatskog prava intelektualnog vlasništva europskom pravu*, Narodne novine d.d., Zagreb, 2007., str. 116. i 117.

⁶² *ibid.*, str. 118.

⁶³ OJ/L 290, 24.11.1993.

⁶⁴ OJ/L 372, 27.12.2006.

⁶⁵ OJ/L 265, 11.10.2011.

⁶⁶ Službeni list SFRJ, br. 19/78.

⁶⁷ Službeni list SFRJ, br., 24/86.

⁶⁸ Službeni list SFRJ, 21/90.

i kulture od 26. lipnja 1991., Republika Hrvatska preuzela Zakon o autorskom pravu iz 1978. godine s izmjenama i dopunama iz 1986. i 1990. godine, kao republički propis. To je bio i prvi Zakon o autorskom pravu u Hrvatskoj kao samostalnoj državi.

Osnovno pravilo u vezi trajanja autorskog prava proizlazi iz Bernske Konvencije koja određuje da će države članice u svojim nacionalnim zakonodavstvima odrediti za trajanje autorskog prava period od najmanje 50 godina nakon smrti autora za imovinska prava, a neograničeno trajanje za moralna. Tom pravilu priklanja se i Zakon o autorskom pravu, što nedvojbeno možemo zaključiti iz članka 82. istog Zakona. Nadalje, u drugom stavku istog članka pojašnjava se situacija ako se, pak, radi o pravnoj osobi kao nositelju prava. Tada je trajanje autorskog prava određeno na rok od 50 godina nakon objave djela, a za računalne programe nakon realiziranja istih. Što se tiče autorskih moralnih prava, članak 87. ZAP-a propisuje da ona traju i nakon isteka trajanja autorskih imovinskih prava. Veoma je važno obratiti pažnju na odredbu iz članka 88. ZAP-a koja određuje da rokovi u pogledu trajanja prava autora počinju teći od 1. siječnja godine koja dolazi neposredno iza one u kojoj je autor umro, odnosno nakon objave djela.⁶⁹

Postoji manji broj objavljenih predmeta koji se, između ostalog, odnose i na trajanje autorskog prava. Osvrnut ćemo se na reviziju Vrhovnog suda Republike Hrvatske, br.: II Rev 107/1995-2 protiv pravomoćne presude Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske od 6. lipnja 1995. godine br. Pž-433/95, kojom je potvrđena presuda Trgovačkog suda u Zagrebu od 25. listopada 1994. godine br. P-4103/94, na sjednici održanoj dana 29. veljače 1996. godine. U postupku je utvrđeno, uvidom u pravomoćno rješenje o nasljeđivanju broj O-5230/94 od 18.7.1994. godine, da je tužitelj zakonski nasljednik u 1/2 dijela iza pok. V.B., u pogledu autorskih prava koja se odnose na sporno autorsko djelo "Lijepa naša Hrvatska". U tom opsegu mu, dakle, nakon smrti spomenutog autora, pripadaju autorska imovinska prava, i to, u razdoblju od 50 godina nakon smrti autora (čl. 82. st. 1. ZAP-a).⁷⁰

ZAP propisuje i posebne rokove trajanja prava za pojedina djela, iz razloga što se opći rok trajanja autorskih imovinskih prava, koji obuhvaća život autora i određeno vrijeme nakon njegove smrti, ne može primijeniti u svim slučajevima. Objava, izdavanje i ostvarivanje djela, uglavnom, se uzimaju se kao događaji od kojih počinju teći posebni rokovi trajanja autorskih imovinskih prava.⁷¹

⁶⁹ Feldman, B.; Vukmir, M., Zakon o autorskom pravu, Glava, Zagreb, 1994., str. 46.

⁷⁰ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Broj: II Rev 107/1995-2, od 29. veljače 1996., preuzeto sa: <http://sudskapraksa.vsrh.hr/supra/OdlukaTekst.asp?docID=3D22317F8EED&Anonimizirano=3D&Title=5A4255079C9396026636A04E87D16E844BE6870F8FE3> (03.06.2015.)

⁷¹ Henneberg, I., Autorsko pravo, Informator, Zagreb, 1996., str. 132.

Za kinematografska djela, ZAP, u čl. 83. st. 1., propisuje da autorsko imovinsko pravo traje 50 godina od autora koji je najduže živio. Dakle, ovo se pravilo odnosi isključivo na koautorska djela. S druge strane, kada se radi o kinematografskom djelu koje ima karakter fotografskog djela, stavak 2. istog članka propisuje rok od 25 godina od dana ostvarenja djela. Nadalje, prema čl. 84. ZAP-a, za fotografska djela, djela proizvedena sličnim postupkom te za djela primijenjenih umjetnosti određen je rok od 25 godina od dana objave djela.⁷²

U članku 85. ZAP-a imamo posebnu odredbu koja se tiče trajanja anonimnih autorskih djela te autorskih djela pod pseudonimom. Rok koji je za njih određen je 50 godina nakon dana objave djela, a ako se, pak, radi o kinematografskim djelima fotografskog karaktera, fotografskim djelima, zatim, djelima proizvedenim postupkom sličnim fotografskom ili djelima primijenjene umjetnosti, rok je 25 godina od dana objave djela. No, ukoliko pseudonim ne ostavlja ni najmanju sumnju po pitanju identiteta autora ili ukoliko autor otkrije svoj identitet, tada autorsko imovinsko pravo traje onoliko vremena koliko bi trajalo da je autorsko djelo objavljeno pod imenom i prezimenom autora.⁷³

Ne smijemo izostaviti ni članak 86. ZAP-a, koji određuje da trajanje autorskog imovinskog prava koje zajednički pripada suradnicima autorskog djela počinje teći od smrti suradnika koji je posljednji umro.⁷⁴

Nakon prestanka trajanja autorskih imovinskih prava u pogledu određenog dijela ono postaje javno dobro, pa se svatko može njime slobodno koristiti i bez plaćanja autorske naknade, ako zakonom nije drugačije propisano. ZAP predviđa u članku 89. mogućnost da se posebnim zakonom uvede plaćanje posebne naknade za korištenje autorskih djela nakon prestanka autorskih imovinskih prava.⁷⁵

Trajanje prava umjetnika izvođača ZAP regulira u posebnoj glavi IV. sa svega dva članka. Članak 99n. propisuje trajanje imovinskih prava umjetnika izvođača za snimljene izvedbe, za izvedbe koje nisu snimljene te za emisije, i to sa rokom od 20 godina od proteka godine u kojoj su snimljene, izvedene ili emitirane. S druge strane, moralna prava umjetnika izvođača traju i nakon prestanka trajanja imovinskih prava, što je jasno određeno člankom 99o.⁷⁶

⁷² *ibid.*, str. 132. i 133.

⁷³ Feldman, B.; Vukmir, M., *op. cit.*, str. 47.

⁷⁴ *ibid.*, str. 112.

⁷⁵ Henneberg, I., *op. cit.*, str. 133. i 134.

⁷⁶ Gliha, I., *op. cit.*, str. 104.

3.2. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu iz 1999. godine

Kao što smo već, više puta, naglasili, autorsko pravo, odnosno njegova imovinskopravna komponenta, vremenski je ograničeno pravo, što znači da protekom predviđenog roka trajanja prestaje samo po sebi, *ipso iure*, dok osobnopravna komponenta nije vremenski ograničena. Međutim, pošto, trajanje tog prava nije u svim državama bilo jednako, pristupilo se njegovom ujednačavanju kako bi se spriječilo ugrožavanje jedinstvenog tržišta i narušavanje tržišnog natjecanja. Glavnu ulogu u tome imala je Direktiva 93/98/EEC o harmonizaciji trajanja zaštite autorskog prava i određenih srodnih prava od 29. listopada 1993. godine, kojom su produženi rokovi priznati Bernskom i Rimskom konvencijom, koje su odredile za minimalan rok trajanja prava 50 godina, računajući od određenih činjenica, i to na 70 godina od smrti autora, odnosno zakonite objave djela, ukoliko autor nije poznat ili je riječ o kolektivnom djelu ili je, pak, nositelj prava pravna osoba.⁷⁷

Što se tiče srodnih prava, njihov rok trajanja, prema Direktivi, počinje teći 50 godina od nastupa određene činjenice, uz iznimku koja se odnosi na dva nova srodna prava. Naime, Direktivom je priznato, i, pravo nakladnicima koji prvi izdaju djelo koje za vrijeme trajanja autorskog prava nije bilo ovlašteno izdano, odnosno osobama koje prve ovlašteno priopće takvo djelo javnosti, i ta prava traju 25 godina računajući od prvog zakonitog izdanja, odnosno priopćavanja javnosti. Nadalje, otvorena je mogućnost da države članice priznaju pravo vezano uz kritička i znanstvena izdanja djela koja više nisu zaštićena autorskim pravom, a najduže trajanje tog prava može biti 30 godina od njegovog zakonitog izdanja.⁷⁸

Od međunarodnih ugovora, moramo još spomenuti Ugovor o autorskom pravu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WCT) te Ugovor o izvedbama i fonogramima Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WPPT), usvojeni na Diplomatskoj konferenciji u Ženevi, 20. prosinca 1996. godine. Naime, Hrvatski Sabor je, 26. travnja 2000. godine, donio Zakon o potvrđivanju kojim oba ugovora stupaju na snagu 20. svibnja 2002. godine.

Kada govorimo o WCT, moramo istaknuti da se radi o sporazumu u smislu članka 20. Bernske konvencije prema kojem je državama članicama Bernske unije omogućeno sklapati posebne sporazume, ako bi se njima autorima dala veća prava od onih priznatih konvencijom ili ukoliko bi oni sadržavali neke druge odredbe koje nisu u suprotnosti s odredbama te

⁷⁷ Id., Razvoj autorskog prava u Europskoj zajednici, Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, Zagreb, 2001., vol. 2, str. 194.

⁷⁸ Jug Duraković, M., Pregled razvoja autorskog prava u Republici Hrvatskoj s naglaskom na promjene uvjetovane usklađivanjem s pravnom stečevinom EU, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46 (2009.), br. 3 (93), str. 613.-630., preuzeto sa: <http://www.pravst.hr/zbornik.php?p=26&s=189>, str. 624., posjećeno 28.05.2015.

konvencije. Za nas je posebno zanimljiva odredba članka 9. Ugovora o trajanju zaštite u pogledu fotografskih djela, kojom je minimalan rok od 25 godina od stvaranja djela, iz čl. 7. st. 4. Bernske konvencije, zamijenjen općim rokom koji obuhvaća život autora, godinu autorove smrti, jer se rok računa od 1. siječnja godine koja neposredno dolazi nakon smrti autora, i 50 godina koje slijede.⁷⁹

S druge strane, WPPT, kako i sam naziv govori, određuje pravni položaj umjetnika izvođača i proizvođača fonograma, i to na način da svaka ugovorna stranka priznaje državljanima drugih ugovornih stranaka nacionalni tretman. U zajedničkim odredbama, u Poglavlju IV., imamo odredbu članka 17. koja se odnosi na rok zaštite i on je ograničen na 50 godina za umjetnike izvođače od kraja godine u kojoj je izvedba fiksirana na fonogram, a za proizvođače fonograma od kraja godine u kojoj je fonogram izdan ili u kojoj je obavljeno fiksiranje, ukoliko nije izdan u roku od 50 godina.

Naime, upravo su Direktiva 93/98/EEC i navedeni međunarodni ugovori⁸⁰ utjecali na izmjene uvedene Novelom ZAP-a iz 1999. godine. Dakle, produljuje se opći rok trajanja imovinskih prava autora nakon njegove smrti sa 50 na 70 godina, što se jasno može uočiti iz čl. 81. st. 1. Nadalje, što se tiče koautorskih djela, kod kojih autorsko pravo pripada zajednički svim koautorima, taj se opći rok računa od smrti koautora koji je posljednji umro. Sljedeću važnu izmjenu predstavlja ukidanje posebnih rokova određenih ZAP-om prije Novele iz 1999. godine, i to za, kinematografska djela koja imaju karakter fotografskih djela, zatim, za fotografska djela i djela proizvedena sličnim postupkom te za djela primijenjenih umjetnosti.⁸¹

Od posebnih rokova trajanja autorskih imovinskih prava, ostali su oni koji se odnose na: anonimna djela i ona pod pseudonimom, te kolektivna djela, kod kojih je nositelj prava pravna osoba, i računalne programe čija je zaštita predviđena u čl. 8. Direktive o pravnoj zaštiti kompjuterskih programa⁸², kojom je bio određen rok od 50 godina, računajući od smrti autora, odnosno od trenutka kada je program postao dostupan javnosti, ukoliko autor nije poznat ili je riječ o pravnoj osobi. No, također, svi su ti rokovi produženi sa 50 na 70 godina od dana objave djela, odnosno, za računalne programe, od dana realizacije djela, kako je i navedeno u čl. 81. st. 2. i 3.⁸³

⁷⁹ *ibid.*, str. 60. i 61.

⁸⁰ Obratimo li pažnju, možemo vrlo jasno zaključiti da je Novela ZAP-a iz 1999. godine, svojim izmjenama, uvela gotovo jednake odredbe. Gliha, I., *Autorsko...*, cit., str. 499. (čl. 17. WPPT-a)

⁸¹ Henneberg, I., *Autorsko pravo*, Informator, Zagreb, 2001., str. 193.

⁸² Direktiva 91/250/EEC o pravnoj zaštiti kompjuterskih programa od 14.05.1991., OJ/L 122, 17.05.1991.

⁸³ Henneberg, I., *op. cit.*, str. 194.

Ne smijemo izostaviti važnu činjenicu u pogledu novih rokova trajanja od 70 godina, koja je navedena u članku 29. Novele ZAP-a iz 1999. godine: „*Ovaj Zakon primjenjuje se na sva autorska djela i izvedbe umjetnika izvođača u pogledu kojih imovinska prava nisu prestala do dana stupanja na snagu ovog Zakona*“.⁸⁴ To znači da se novi opći rok u trajanju od 70 godina primjenjuje samo na djela u pogledu kojih autorska imovinska prava nisu prestala do 27. srpnja 1999. godine. Dakle, nužno je utvrditi kada su prestala autorska imovinska prava po pitanju određenog djela, prema ZAP-u prije Novele iz 1999., da bi se mogao primjenjivati novi rok od 70 godina. Recimo, za djela za koja je vrijedio opći rok od 50 godina nakon smrti autora, imovinska prava autora prestala su ukoliko je smrt autora nastupila prije 1949. godine, a za djela za koja je vrijedio poseban rok od 25 godina od dana objave ili realizacije djela, prava su prestala ukoliko je objava ili realizacija uslijedila prije 1975. godine. Moramo zamijetiti da odredba čl. 88. ZAP-a prije Novele iz 1999. o početku računanja rokova od 1. siječnja spominje samo godinu koja neposredno slijedi nakon godine objave djela, a ne i nakon završetka djela. No, uzimajući u obzir smisao spomenute odredbe, nema razloga da se s računanjem toga roka ne postupa na jednak način kao i s rokom koji teče od dana objave djela. Gotovo jednaku odredbu imamo i u članku 8. Direktive koja propisuje da se svi rokovi računaju od 1. siječnja godine koja slijedi nakon one u kojoj je nastupila jedna od činjenica od koje se rok počinje računati.⁸⁵

Za djela koja se izdaju sukcesivno u više dijelova, u ZAP-u nemamo posebnu odredbu, ali iz odredbe prema kojoj se rokovi računaju od 1. siječnja one godine koja neposredno slijedi nakon one u kojoj je autor umro, možemo zaključiti da se objavom takvog djela smatra izdanje onog najkasnije izdanog.⁸⁶

Članak 86. Novele iz 1999. godine nedvojbeno određuje da autorska moralna prava traju i nakon prestanka trajanja autorskih imovinskih prava, kao, i, Direktiva koja u članku 9., također, ne propisuje određeni rok trajanja moralnih prava autora i umjetnika izvođača, već to prepušta državama članicama. Doduše, radi se o pravima za koja je potpuno opravdano neograničeno trajanje, kao što su npr. pravo na čast i ugled autora ili pravo na poštivanje cjelovitosti djela.⁸⁷

Od autorskom pravu srodnih prava ZAP je do donošenja Novele iz 1999. godine sadržavao samo odredbe o pravima umjetnika izvođača (Drugi dio zakona), a nakon donošenja

⁸⁴ Gliha, I., op. cit., str. 48.

⁸⁵ Henneberg, I., op. cit., str. 193.

⁸⁶ ibid., str. 195.

⁸⁷ ibid., str. 197.

Novele taj se dio proširuje i na prava proizvođača fonograma (Drugi dio A zakona) te prava organizacija za radiodifuziju (Drugi dio B zakona).

Izvođačko pravo, odnosno njegova imovinskoppravna komponenta vremenski je, također, ograničena, dok osobnopravna nije i ne gasi se kad i imovinskoppravna komponenta, već traje neograničeno. Nakon isteka imovinskih autorskih prava izvedba se može slobodno iskorištavati, ali uz poštivanje moralnih prava autora. Imovinska prava umjetnika izvođača, prema članku 113. Novele iz 1999., traju 50 godina od isteka godine u kojoj su izvedbe snimljene ili izvedene. Dakle, rokovi trajanja izvođačkog prava ovise o tome je li izvedba fiksirana ili nije. Iz ovog možemo zaključiti da je činjenica od koje se počinje računati trajanje prava izvođača vezana uz samu izvedbu, a ne osobu izvođača, kao što je slučaj kod autorskog prava.⁸⁸

Do stupanja na snagu, već spomenute, Novele iz 1999. godine, izvođačko pravo trajalo je svega 20 godina, što je ujedno bio i minimalan rok trajanja srodnih prava prema Rimskoj konvenciji, računajući od nastupa određenih činjenica, te se stoga, produžavanjem tog roka na 50 godina, pojavilo pitanje računanja rokova u odnosu na već postojeća izvođačka prava. Produženje trajanja imovinskih prava umjetnika izvođača odnosi se na već postojeće izvedbe, i to samo one po pitanju kojih izvođačka prava nisu prestala u trenutku stupanja na snagu Novele iz 1999. godine. To su, dakle, izvedbe koje su izvedene odnosno emitirane nakon 1979. godine. Međutim, ako se radi o izvedbama fiksiranim na fonograme, postoji jedna iznimka od navedenog pravila. Naime, po pitanju postojećih izvedbi koje su fiksirane na fonogram, izvođačko pravo traje 50 godina od fiksiranja, ali samo ako od prvog fiksiranja nije proteklo 50 godina računajući od početka kalendarske godine stupanja na snagu odredbi Novele, a to je 1. siječnja 1999. godine. Iz ovog zaključujemo da su snimljene izvedbe zauzele puno povoljniji položaj od nesnimljenih, zahvaljujući tome što je takav poseban status priznat fonogramima.⁸⁹

Trajanje prava proizvođača fonograma određeno je rokom od 50 godina od kraja godine u kojoj je izdan, a ako nije izdan od kraja godine u kojoj je fiksiran, odnosno snimljen, što je i propisano u članku 120a. ZAP-a. Naime, fonogram je izdan ako je umnožen te ako su ti umnoženi primjerci stavljeni u promet. Nakon isteka roka trajanja navedenog prava umnožavanje i stavljanje u promet primjeraka fonograma postaje slobodno. Moramo uzeti u obzir i trajanje imovinskih prava autora i umjetnika izvođača, jer takvo korištenje fonograma

⁸⁸ Gliha, I., Obilježja hrvatskog autorskopravnog poretka i perspektiva razvoja, Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, Zagreb, 2000., vol. 1, str. 114. i 115.

⁸⁹ Id., Pravo umjetnika izvođača u hrvatskom zakonodavstvu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (1991.), Rijeka, 2001., vol. 22, br. 1., str. 172.

može biti pod trostrukom pravnom zaštitom, tj. autorskog prava, prava umjetnika izvođača te prava proizvođača fonograma.⁹⁰

Pravo organizacija za radiodifuziju je, također, prema čl. 120b. st. 4., vremenski ograničeno na rok od 50 godina računajući od kraja godine emitiranja, što je više od minimalnog roka trajanja, od 20 godina, navedenog u čl. 14. Rimske konvencije te čl. 14. st. 5. Sporazuma TRIPs⁹¹. Naime, što se tiče zaštite srodnih prava, općenito, Sporazum TRIPs, za njih propisuje izravnu primjenu odredaba Rimske konvencije.⁹²

3.3. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima iz 2003. godine

Odredbe o trajanju autorskog prava sadržane su u poglavlju 7. ZAPSP-a, i to, u člancima 99.-106. Što se tiče samog općeg roka trajanja prava autora, on je ostao gotovo neizmijenjen u odnosu na posljednju novelu Zakona, kako je i određeno u članku 99., dakle, za života autora i 70 godina nakon njegove smrti, bez obzira kada je autorsko djelo zakonito objavljeno. U novom Zakonu nailazimo na posebnu odredbu po pitanju trajanja autorskog prava za koautorsko djelo, i to, u čl. 100. st. 1., a do tada je ona bila dio odredbe o općem roku trajanja prava autora. Novost je, naime, odredba stavka 2., istog članka, koja se odnosi na audiovizualna djela i njome su navedene točno određene osobe od čije se smrti računa rok trajanja prava autora, uz uvjet da je ujedno i posljednja preživjela, a riječ je o: glavnom redatelju, autoru scenarija, autoru dijaloga te skladatelju glazbe posebno skladane za korištenje u tom djelu. Nadalje, članci 101. i 102. ZAPSP-a sadrže odredbe koje se tiču trajanja autorskog prava za anonimno autorsko djelo, odnosno za djelo objavljeno pod pseudonimom, te ako usporedimo s odredbom prijašnjeg ZAP-a (čl. 81. st. 2.), možemo uočiti da tu nije došlo do nekih pretjeranih suštinskih promjena. Ono što je iznimno važno napomenuti je to da je ZAPSP uveo dva posve nova članka po pitanju trajanja prava autora, a odnose se na djela objavljena u dijelovima te neobjavljena autorska djela. Dakle, prema čl. 103., ako se određeno autorsko djelo objavljuje u svescima, dijelovima, nastavcima i sl., rok trajanja prava autora za svaki se taj dio računa zasebno. S druge strane, kada je riječ o neobjavljenom autorskom djelu, prema članku 104., autorsko pravo prestaje protekom 70 godina od trenutka kada je djelo nastalo. I u konačnici, posljednja odredba u poglavlju o vremenskom ograničenju autorskog prava propisuje da protekom roka trajanja

⁹⁰ Henneberg, I., op. cit., str. 265.

⁹¹ Sporazum TRIPs je Dodatak 1C Ugovoru o osnivanju Svjetske trgovinske organizacije te nije objavljen u Narodnim novinama. Njegov tekst na engleskom i hrvatskom jeziku možemo pronaći u: Igor Gliha, Autorsko pravo – pravni propisi, Zagreb, 2000., str. 377.-453.

⁹² Henneberg, I., op. cit., str. 270.

autorsko pravo prestaje u cijelosti, ali nastaje univerzalna obveza priznavanja autorstva, zatim poštivanja autorskog djela i časti i ugleda autora (čl. 106. ZAPSP-a).⁹³

Od predmeta iz sudske prakse, pozornost ćemo posvetiti presudi Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske Pž-4114/06-3 od 18.09.2007., kojom se odlučuje o tuženikovoju žalbi protiv presude Trgovačkog suda u Zagrebu, poslovni broj XXIV P-4243/05 od 17.03.2006. godine. Naime, u presudi se, kao stranke, pojavljuju Hrvatsko društvo skladatelja (tužitelj) i ASIA d.o.o. (tuženik). Protiv gore navedene presude tuženik je podnio žalbu, između ostalog zbog, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja te pogrešne primjene materijalnog prava. Ukratko, tuženik je smatrao da se treba primijeniti odredba iz čl. 101. ZAPSP-a, u kojoj je određeno da autorsko pravo na anonimnom autorskom djelu traje 70 godina od zakonite objave tog djela, a pošto se radi o tradicionalnoj kineskoj glazbi, taj je rok odavno protekao. Uz to, istaknuo je kako se treba primijeniti i odredba čl. 106. st. 1. ZAPSP-a, prema kojoj prestankom autorskog prava, ono postaje javno dobro te se slobodno može koristiti uz obvezu priznanja autorstva, poštivanja autorskog djela te časti i ugleda autora. No, s obzirom na to da tuženik nije podnio nikakve dokaze kojima bi potkrijepio navedene tvrdnje, prvostupanjski sud je, u ovom slučaju, odlučio u korist tužitelja.⁹⁴

Uz autorsko pravo, u ZAPSP-u su temeljito uređena i srodna prava autorskom, i to: pravo umjetnika izvođača, pravo proizvođača fonograma, pravo organizacija za radiodifuziju, pravo filmskih producenata, prava nakladnika na njihovim izdanjima te pravo proizvođača baze podataka, od kojih su posljednja tri priznata tek ovim Zakonom.

Trajanje prava umjetnika izvođača definira članak 131. ZAPSP-a, rokom od 50 godina od dana izvedbe, odnosno fiksiranja ili prvog priopćavanja javnosti, ovisno o tome što je bilo ranije. Nadalje, došlo je i do nekih izmjena u trajanju prava proizvođača fonograma te organizacija za radiodifuziju. Naime, kod prava proizvođača fonograma rok od 50 godina više se ne računa od kraja godine u kojoj je fonogram izdan ili fiksiran, već od dana prvog fiksiranja, izdanja ili, pak, priopćavanja javnosti (čl. 137. ZAPSP-a). Jednaku situaciju imamo i kod prava organizacija za radiodifuziju, tj. prema čl. 144. ZAPSP-a ona traju 50 godina od dana prvog emitiranja.⁹⁵

⁹³ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, NN, br. 167/03., čl. 99.-106.

⁹⁴ Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, br. odluke: Pž 4114/06-3, od 18.09.2007., preuzeto sa: [http://www.iusinfo.hr/CaseLaws/Content.aspx?SOPI=VTSRH201G2007SPzB4114A063&Doc=VSKTRGSUD_HR \(03. 06. 2015.\)](http://www.iusinfo.hr/CaseLaws/Content.aspx?SOPI=VTSRH201G2007SPzB4114A063&Doc=VSKTRGSUD_HR (03. 06. 2015.))

⁹⁵ Gliha, I., Obilježja novog hrvatskog autorskopravnog poretka, Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, Zagreb, 2003., vol. 3-4, str. 42. i 43.

Što se tiče filmskih producenata, imamo kratku odredbu o roku trajanja njihovih prava u članku 142. ZAPSP-a, a iznosi 50 godina od dana prvog fiksiranja videograma, odnosno prvog izdanja ili priopćavanja javnosti. Sljedeće novo srodno pravo koje je priznato ZAPSP-om je pravo nakladnika na njihovim izdanjima. Dakle, nakladnici imaju pravo na odgovarajuću naknadu za svako reproduciranje svojih pisanih izdanja i, upravo, to pravo traje 50 godina od zakonitog izdanja djela (čl. 145. st. 2. ZAPSP-a). Objekt prava nakladnika su, također, i prva izdanja još neobjavljenih slobodnih autorskih djela. Radi se, naime, o djelima na kojima je autorsko pravo prestalo, no sadržaj tog prava nakladnika odgovarajući je sadržaju imovinskoppravne komponente autorskog prava, i to pravo nakladnika na prvom izdanju, prema čl. 146. st. 2. ZAPSP-a, traje 25 godina od prvog zakonitog izdanja ili njegova priopćavanja javnosti. I, posljednje novo pravo, srodno autorskom, je pravo proizvođača baze podataka, koje traje 15 godina od završetka izrade baze podataka, tj. od dana prve objave (čl. 152. ZAPSP-a). Kod trajanja ovog prava imamo jednu posebnu odredbu u čl. 153. ZAPSP-a koja, u korist svake znatne izmjene sadržaja baze podataka, omogućava da, već spomenuti, rok počinje ponovno teći.⁹⁶

Već spomenuta Direktiva Vijeća 93/98/EEZ od 29. listopada 1993. godine kojom se usklađuje trajanje zaštite autorskog i određenih srodnih prava u velikoj je mjeri izmijenjena i dopunjena Direktivom 2006/116/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2006. godine o trajanju zaštite autorskog i određenih srodnih prava. No, te se izmjene nisu uvelike odrazile na rokove trajanja autorskih i njemu srodnih prava, tj. za trajanje zaštite autorskog prava i dalje vrijedi rok od 70 godina od smrti autora, bez obzira kad je djelo stavljeno na raspolaganje javnosti, a za srodna prava rok od 50 godina, računajući od nastupanja određene činjenice. Što se tiče prava proizvođača fonograma, Direktivom 2006/116/EZ uvedena je mala nadopuna, u čl. 3. st. 2., kojom se ističe da taj stavak nema učinak ponovljene zaštite prava proizvođača fonograma kada, kroz istjecanje trajanja zaštite dodijeljene sukladno čl. 3. st. 2. Direktive 93/98/EEZ, prije izmjena i dopuna Direktivom 2001/29/EEZ⁹⁷, više nisu bili zaštićeni 22.12.2002. godine. Osim toga, došlo je, također, i do izmjene članaka koji se odnose na vremenski aspekt primjene (čl. 10.), zatim obavješćivanje i komunikaciju (čl. 11.), stupanje na snagu (čl. 13.) i sl.⁹⁸

⁹⁶ *ibid.*, str. 43.

⁹⁷ Direktiva 2001/29/EC o harmonizaciji određenih aspekata autorskog prava i srodnih prava u informatičkom društvu od 22.05.2001., OJ/L 167, 22.06.2001.

⁹⁸ Direktiva 2006/116/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2006. o trajanju zaštite autorskog i određenih srodnih prava, OJ/L 372, 27.12.2006., preuzeto sa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0116&rid=2>, posjećeno 01.06.2015.

U konačnici, nezaobilazno je istaknuti i noviju Direktivu 2011/77/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 27. rujna 2011. o izmjeni Direktive 2006/116/EZ o trajanju zaštite autorskog prava i određenih srodnih prava, koja je uvela mnogo važnih novina koje se odnose, prvenstveno, na produženje rokova zaštite određenih srodnih prava. Naime, za umjetnike izvođače i proizvođače fonograma taj je rok produžen sa 50 na 70 godina, računajući od nastupa određene relevantne činjenice. Umetnuti su još poneki stavci unutar stavka 2. (2.a-2.e) koji se tiču ugovora o prijenosu ili ustupu prava na fiksaciju izvedbe između umjetnika izvođača i proizvođača fonograma, zatim uvjeta raskida ugovora, plaćanja godišnje naknade i sl. Neophodno je napomenuti i izmjenu vezanu uz nadopunu članka 1. sa stavkom 7., koji predviđa trajanje zaštite za glazbene kompozicije s riječima. Ta zaštita istječe 70 godina nakon smrti posljednje žive osobe, neovisno jesu li one određene kao koautori ili ne, autora stihova i skladatelja glazbene kompozicije, uz uvjet da su oba doprinosa posebno stvorena za predmetnu glazbenu kompoziciju s riječima.⁹⁹

Naime, nakon donošenja ZAPSP-a uslijedilo je nekoliko izmjena, od kojih je Zakon o izmjenama i dopunama ZAPSP-a iz 2013. godine¹⁰⁰ rezultirao najvećim pomacima po pitanju trajanja autorskih i srodnih prava, po uzoru na, posljednje dvije, navedene Direktive, a posebice onu iz 2011. godine. U Poglavlje 7. umetnut je novi članak 100.a koji se odnosi na trajanje autorskog prava za glazbeno djelo s riječima. Kao i prema Direktivi, rok za takvo djelo računa se od smrti posljednjeg preživjelog među autorima glazbe i autorima teksta koji su glazbu odnosno tekst stvorili posebno za korištenje u tom glazbenom djelu s riječima, a u suprotnom će se primjenjivati opća pravila o trajanju autorskog prava.¹⁰¹

Sljedeća važna izmjena vezana je uz trajanje prava umjetnika izvođača. Članak 131. stavak 1. Novele iz 2013. ostao je neizmijenjen, dok se u stavku 2. pojavljuje novi rok trajanja prava umjetnika izvođača, koji vrijedi u slučaju ako u razdoblju od 50 godina od izvedbe, ista bude fiksirana na fonogram i zakonito izdana odnosno priopćena javnosti. Taj rok traje 70 godina od prvog izdanja ili priopćavanja javnosti, ovisno koja je od tih činjenica nastupila ranije, kao što to propisuje i Direktiva iz 2011. godine (čl. 3. st. 1.). No, u stavku 3. istog članka imamo, pak, rok od 50 godina od prvog izdanja ili priopćavanja javnosti, ali se mora raditi o

⁹⁹ Direktiva 2011/77/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 27. rujna 2011. o izmjeni Direktive 2006/116/EZ o trajanju zaštite autorskog prava i određenih srodnih prava, OJ/L 265, 11.10.2011., preuzeto sa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex:32011L0077>, posjećeno 29.05.2015.

¹⁰⁰ NN, br. 141/13

¹⁰¹ Zakon o izmjenama i dopunama ZAPSP-a, NN, br. 141/13, čl. 100.a

fiksaciji izvedbe koja nije fonogram, a zakonito je izdana odnosno priopćena javnosti u razdoblju od 50 godina od izvedbe.¹⁰²

Posljednja novina odnosi se na trajanje prava proizvođača fonograma koje je produženo sa 50 na 70 godina od prvog fiksiranja, izdanja ili priopćavanja javnosti (čl. 137. st. 1. Novele iz 2013.). Međutim, postoji jedna iznimka, u slučaju nastupa posebnih okolnosti, propisanih u članku 137.a, koji je tek uveden izmjenama iz 2013. godine. Radi se o situaciji u kojoj umjetnik izvođač otkazuje ugovor o osnivanju prava iskorištavanja fiksirane izvedbe na fonogramu iz određenih razloga navedenih u stavku 1. istog članka te u tom slučaju prava proizvođača fonograma na tom fonogramu prestaju istekom 50 godina od zakonitog izdavanja fonograma ili njegova priopćavanja javnosti (čl. 137.a st. 5. Novele iz 2013.).¹⁰³

¹⁰² *ibid.*, čl. 131.

¹⁰³ *ibid.*, čl. 137. i 137.a

4. ZAKLJUČAK

Vremensko ograničenje autorskog i srodnih prava prošlo je kroz puno različitih faza u razvoju, od donošenja prvog zakona o autorskom pravu, u Engleskoj 1710. godine, pa sve do danas. No, tek od Francuske revolucije počinje ubrzani razvoj i većina europskih država donosi zakone kojima regulira trajanje autorskog prava, koje polako postaje općepriznato i sve više primjenjivano u javnosti.

Ljudska kreativnost i povećani opseg ljudskog stvaralaštva, u kombinaciji sa stalnim usavršavanjem već postojeće tehnologije, rezultirali su pristupanjem sve većeg broja država raznim međunarodnim ugovorima te održavanjem brojnih međunarodnih konvencija, što je omogućilo autorima uživanje zaštite, ne samo unutar granica njegove države, već i puno šire.

Važno je istaknuti da zakonsko uređenje trajanja autorskog prava na području današnje Hrvatske ima jako dugu tradiciju, koja seže još od 1846. godine. Što se tiče srodnih prava, ona se ubrzano počinju razvijati relativno kasno u odnosu na autorska prava, a pod utjecajem tehnoloških i drugih promjena koje su se događale tijekom vremena, a posebno su se intenzivirale u bližoj prošlosti. Naime, pravo umjetnika izvođača priznato je tek ZAP-om iz 1991., pravo proizvođača fonograma i organizacija za radiodifuziju 1999., a pravo filmskih producenata, nakladnika te proizvođača baze podataka ZAPSP-om iz 2003. godine.

Tablica 1. Pregled roka trajanja autorskog i srodnih prava na području Hrvatske od 1846. do danas

ZAKONSKI PROPIS	TRAJANJE PRAVA
Carski patent o zaštiti književnog i umjetničkog vlasništva (1846.)	Za života autora i 30 godina nakon njegove smrti. Za izvedbe glazbenih i dramskih djela 10 godina nakon smrti autora.
Ugarsko-hrvatski Zakon o autorskom pravu (1884.)	Za života autora i 50 godina nakon njegove smrti. Za fotografije 5 godina nakon objave.
Zakon o zaštiti autorskog prava (1929.)	Za života autora i 50 godina nakon njegove smrti Za fotografije 20 godina nakon smrti autora.
Zakon o zaštiti autorskog prava (1946.)	Za života autora, a nakon njegove smrti za života točno definiranih nasljednika, uz iznimku supruge koja bi ponovnom

	<p>udajom izgubila prava te unučadi koja su ih mogla uživati do navršene 25 godine života.</p> <p>Za fotografije i kinematografska djela koja imaju karakter fotografije 5 godina nakon objave, a za pravo prijevoda 10 godina nakon objave.</p>
Zakon o autorskom pravu (1957.)	<p>Za života autora i 50 godina nakon njegove smrti.</p> <p>Za fotografije i kinematografska djela koja imaju karakter fotografije 5 godina nakon objave; za djela primijenjene umjetnosti 10 godina nakon objave.</p>
Zakon o autorskom pravu (1968. i 1978.)	<p>Za života autora i 50 godina nakon njegove smrti, a ako je nositelj prava pravna osoba 50 godina nakon objave.</p> <p>Za kinematografsko djelo s karakterom fotografskog djela 25 godina od realizacije.</p>
Zakon o autorskom pravu (1991.)	<p>Za života autora i 50 godina nakon njegove smrti, a ako je nositelj prava pravna osoba 50 godina nakon objave, odnosno od realizacije ako se radi o računalnom programu.</p> <p>Za fotografije i kinematografsko djelo s karakterom fotografskog djela 25 godina od realizacije; za izvedbe umjetnika izvođača 20 godina od proteka godine u kojoj su snimljene, izvedene ili emitirane</p>
Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu (1999.)	<p>Za života autora i 70 godina nakon njegove smrti.</p> <p>Za prava umjetnika izvođača, proizvođača fonograma te organizacija za radiodifuziju 50 godina od kraja godine izvedbe/snimanja izvedbe, fiksacije odnosno emitiranja.</p>
Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima (2003.)	<p>Za života autora i 70 godina nakon njegove smrti.</p> <p>Za prava umjetnika izvođača 50 godina od dana izvedbe, odnosno fiksiranja ili prvog priopćavanja javnosti, ovisno o tome što je bilo ranije; za prava proizvođača fonograma 50 godina od dana prvog fiksiranja, izdanja ili priopćavanja javnosti; za prava organizacija za radiodifuziju 50 godina od dana prvog emitiranja; za prava filmskih producenata 50 godina od dana prvog fiksiranja videograma, odnosno prvog izdanja ili priopćavanja javnosti; za prava nakladnika na njihovim</p>

	izdanjima 50 godina od zakonitog izdanja djela, a na prvom izdanju 25 godina od prvog zakonitog izdanja ili njegova priopćavanja javnosti; za pravo proizvođača baze podataka 15 godina od završetka izrade baze podataka, tj. od dana prve objave.
Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (2013.)	Za života autora i 70 godina nakon njegove smrti. Za prava umjetnika izvođača, u slučaju ako u razdoblju od 50 godina od izvedbe ista bude fiksirana na fonogram i zakonito izdana odnosno priopćena javnosti, 70 godina od prvog izdanja ili priopćavanja javnosti, ovisno što je nastupilo ranije; za prava proizvođača fonograma 70 godina od prvog fiksiranja, izdanja ili priopćavanja javnosti.

Na samome kraju, važno je naglasiti da je trajanje autorskog i njemu srodnih prava jedan od ključnih motiva i poticaja za taj segment intelektualnog stvaralaštva, jer omogućuje autorima primanje novčanih naknada te uživanje određenih priznanja, za njihova originalna i kreativna djela, kroz određeni vremenski period. Međutim, prateći povijesni razvoj, uočavamo kako zakonodavstvo uvelike zaostaje za osebnim tehnološkim napretkom koji se nastavlja te, stoga, i u budućnosti, također, možemo očekivati, kako produženje trajanja zaštite autorskih i srodnih prava, tako i veliki broj drugih otvorenih pitanja.

5. POPIS KRATICA

KRATICA ZNAČENJE

br.	Broj
čl.	Članak
EEZ	Europska ekonomska zajednica
EU	Europska unija
EZ	Europska zajednica
GATT	Opći sporazum o carinama i trgovini
i dr.	i drugo
i sl.	i slično
ibid.	Ibidem
id.	Idem
itd.	i tako dalje
loc. cit.	locus citatum
NN	Narodne novine
NN MU	Narodne novine – Međunarodni ugovori
npr.	na primjer
op. cit.	opus citatum
SL SFRJ	Službeni list SFRJ
st.	Stavak
str.	Stranica
TRIPs	Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva
ZAP	Zakon o autorskom pravu
ZAPSP	Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima
WCT	Ugovor o autorskom pravu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo
WPPT	Ugovor o izvedbama i fonogramima Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo
WTO	Svjetska trgovinska organizacija

6. POPIS LITERATURE

KNJIGE:

7. Feldman, Božidar; Vukmir, Mladen, Zakon o autorskom pravu, Glava, Zagreb, 1994.
8. Gliha, Igor, Autorsko pravo – zbirka propisa, Informator, Zagreb, 2000.
9. Henneberg, Ivan, Autorsko pravo, Informator, Zagreb, 1996.
10. Henneberg, Ivan, Autorsko pravo, Informator, Zagreb, 2001.
11. Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela; Knjižnice i autorsko pravo, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2009.
12. Matanovac Vučković, Romana, Zbirka propisa u području prava intelektualnog vlasništva – autorsko i srodna prava, patent, žig, industrijski dizajn, topografije, oznake, Narodne novine d.d., Zagreb, 2008.
13. Spaić, Vojislav, Teorija autorskog prava i autorsko pravo u SFRJ, Sarajevo, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1969.
14. Šporer, David, Status autora: od pojave tiska do nastanka autorskih prava, AGM, Zagreb, 2010.

ČLANCI:

1. Gliha, Igor, Obilježja novog hrvatskog autorskopravnog poretka, Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, Zagreb, 2003., vol. 3-4, str. 33.-48.
2. Gliha, Igor, Obilježja hrvatskog autorskopravnog poretka i perspektiva razvoja, Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, Zagreb, 2000., vol. 1, str. 99.-125.
3. Gliha, Igor, Pravo umjetnika izvođača u hrvatskom zakonodavstvu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (1991.), Rijeka, 2001., vol. 22, br. 1., str. 155.-180.
4. Gliha, Igor, Razvoj autorskog prava u Europskoj zajednici, Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, Zagreb, 2001., vol. 2, str. 185.-203.
5. Gliha, Igor, Zaštita autorskih i srodnih prava u svjetlu pristupa u WTO (GATT), Pravo u gospodarstvu (časopis za gospodarsko-pravnu teoriju i praksu), god. 33, sv. 11-12, Hrvatsko udruženje pravnikâ u gospodarstvu, Zagreb, 1994., str. 1075.-1082.
6. Jug Duraković, Mia, Pregled razvoja autorskog prava u Republici Hrvatskoj s naglaskom na promjene uvjetovane usklađivanjem s pravnom stečevinom EU, Zbornik

radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46 (2009), br. 3 (93), str. 613.-630., dostupno na: <http://www.pravst.hr/zbornik.php?p=26&s=189> (28.05.2015.)

7. Matanovac, Romana; Gliha, Igor, Novela Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima iz 2007. godine, u: Adamović, Jasminka... [et. al.], Prilagodba hrvatskog prava intelektualnog vlasništva europskom pravu, Narodne novine d.d., Zagreb, 2007., str. 115.-146.
8. Velagić, Zoran; Hocensk, Ines, Autorstvo u hrvatskim zakonima o autorskom pravu od 1846. do 2007. godine, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku: Filozofski fakultet - odsjek za informacijske znanosti, Libellarium, vol. 7, br. 2, 2014., str. 231.-252, dostupno na: <http://ozk.unizd.hr/libellarium/index.php/libellarium/rt/printerFriendly/204/275> (14.05.2015.)
9. Vukmir, Mladen, Utjecaj razvoja tehnologija na autorsko pravo i pravna priroda predmeta zaštite intelektualnog vlasništva, Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo, Zagreb, 2001., vol. 2, str. 9.-39.

INTERNETSKE STRANICE:

1. <http://www.iusinfo.hr> (17.05.2015.)
2. <http://www.vsrh.hr> (21.05.2015.)

HRVATSKI PRAVNI PROPISI:

1. Zakon o autorskom pravu, NN, br. 53/91
2. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, NN, br. 167/03
3. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu, NN, br. 9/99. od 1. veljače 1999. (pročišćeni tekst), 76/99. od 19. srpnja 1999. i 127/99 od 29. studenog 1999. (ispravak)
4. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima, NN, br. 141/13

EUROPSKI PRAVNI PROPISI:

1. Direktiva 2011/77/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 27.09.2011. o izmjeni Direktive 2006/116/EZ o trajanju zaštite autorskog prava i određenih srodnih prava, OJ/L 265, 11.10.2011.
2. Direktiva 2006/116/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 12.12.2006. o trajanju zaštite autorskog i određenih srodnih prava, OJ/L 372, 27.12.2006.
3. Direktiva 2001/29/EC o harmonizaciji određenih aspekata autorskog prava i srodnih prava u informatičkom društvu od 22.05.2001., OJ/L 167, 22.06.2001.

SUDSKA PRAKSA:

1. Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, br. odluke: Pž 4114/06-3, od 18.09.2007., preuzeto sa: http://www.iusinfo.hr/CaseLaws/Content.aspx?SOPI=VTSRH201G2007SPzB4114A063&Doc=VSKTRGSUD_HR (03.06.2015.)
2. Vrhovni sud Republike Hrvatske, br.: II Rev 107/1995-2, od 29. veljače 1996., preuzeto sa: <http://sudskapraksa.vsrh.hr/supra/OdlukaTekst.asp?docID=3D22317F8EED&Anonimizirano=3D&Title=5A4255079C9396026636A04E87D16E844BE6870F8FE3> (03.06.2015.)